

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертацію Антоненкової Наталії Олександрівни
«РЕСТАВРАЦІЯ ТА ЕКСПЕРТИЗА ІКОНОПISУ СТАРОДУБ'Я У
КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
галузь знань – 02 Культура і мистецтво
спеціальність 023 – «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»,

У сучасному українському мистецтвознавстві спостерігається стійкий інтерес до досліджень, які поєднують аналіз художніх творів з вивченням їх техніко-технологічної природи та реставраційної практики. Дисертація Антоненкової Наталії Олександрівни «Реставрація та експертиза іконопису Стародуб'я у контексті розвитку художньої культури України» вдало поєднує ці напрямки, пропонуючи цілісне дослідження одного з найменш вивчених регіональних осередків українського іконопису.

Робота є актуальною з огляду на потребу комплексного підходу до збереження сакральної спадщини, зокрема в аспектах атрибуції, технічного аналізу та формування реставраційної стратегії. Дослідження наповнює прогалини у вивченні культурного надбання Стародубщини, відкриваючи перспективи для подальших міждисциплінарних студій.

Наукова новизна дисертаційного дослідження Антоненкової Наталії Олександрівни полягає в тому, що в роботі вперше здійснено цілісний аналіз художніх, стилістичних і техніко-технологічних характеристик іконопису Стародубщини другої половини XVII–XIX століть у поєднанні з принципами атрибуції та наукової реставрації. Авторці вдалося виокремити регіональні типологічні риси ікон, що дозволило запропонувати нові підходи до їх атрибуції. У дисертації систематизовано основні типи руйнацій іконописних

творів, з'ясовано чинники, які впливають на їхній стан збереження, та розроблено практичні рекомендації з реставрації з урахуванням специфіки використаних матеріалів і технологій. Одержані результати мають прикладне значення і можуть бути ефективно застосовані в музейній практиці, а також у сфері збереження та вивчення сакральної спадщини.

Дисертаційна робота є повноцінним науковим дослідженням, що вирізняється методологічною обґрунтованістю та високим рівнем опрацювання матеріалу, у роботі фахово проаналізовано джерельну базу, розглянуті праці провідних українських та зарубіжних науковців з обраної теми, а здобувачка продемонструвала впевнене володіння інструментарієм наукового аналізу.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. За своїм змістом дисертаційна робота здобувачки Антоненкової Наталії Олександрівни повністю відповідає напрямам досліджень відповідно до освітньої програми «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», третього рівня вищої освіти за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», ступінь вищої освіти: доктор філософії. Дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням і підтверджує наявність особистого внеску здобувачки в українське мистецтвознавство.

Результати перевірки дисертації Антоненкової Наталії Олександрівни на наявність текстових збігів засвідчують її самостійний характер та відповідність вимогам академічної доброчесності. У тексті не зафіксовано фактів плагіату, неналежного цитування чи запозичення чужих ідей без посилань. Усі використані джерела та фрагменти наукових текстів коректно оформлені відповідно до чинних норм академічного цитування.

Мова та стиль викладення результатів вирізняються високою якістю та академічною виваженістю. Робота написана українською мовою, з дотриманням послідовної логіки викладу, що сприяє глибокому розкриттю дослідницької

проблематики. Авторка демонструє вміння точно формулювати наукові думки та використовувати фахову термінологію на належному рівні. Стиль написання поєднує наукову аргументованість із доступністю викладу, що робить текст приємним і зрозумілим для читача.

Структура дисертації характеризується послідовним викладом матеріалу, що дозволяє простежити вагомий внесок автора у вивчення іконописної традиції Стародубщини та науково обґрунтованих принципів їх атрибуції та реставрації. Усі розділи логічно пов'язані між собою, розкривають поставлену мету дослідження.

У **вступній частині** дисертації чітко сформульовано наукову мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, що свідчить про логічну структуру та глибоке осмислення проблематики. Усі три розділи дисертації підтверджують системність підходу до реалізації поставленої мети. У висновках узагальнено основні результати, які засвідчують новизну дослідження та його вагомий внесок у вивчення малодослідженого сегмента українського іконопису, що вперше осмислюється на основі комплексного міждисциплінарного аналізу.

Перший розділ дисертації присвячено аналізу стану наукової розробки теми, зокрема вивченню специфіки іконопису Стародубщини. Авторка комплексно охарактеризувала джерельну базу та методологічні підходи, застосовані у дослідженні, приділивши особливу увагу питанню термінологічної точності та концептуальному обґрунтуванню використаних методів атрибуції й реставрації.

У **другому розділі** дисертації Наталія Олександрівна Антоненкова здійснює глибокий художньо-іконографічний аналіз та висвітлює техніко-технологічні особливості іконопису Стародубщини другої половини XVII–XIX століть. Авторка узагальнює професійні та народні стилістичні напрями, детально аналізує особливості використаних матеріалів і пігментів, виявляючи вплив художніх традицій і технологічних чинників на стан збереження творів.

У третьому розділі дисертаційної роботи представлено результати аналізу стану збереженості ікон Стародубщини. Авторка детально розглядає основні типи пошкоджень та обґрунтовує наукові підходи до їх реставрації. В роботі запропоновано комплексну методику, адаптовану до особливостей конкретних творів, що передбачає використання сучасних реставраційних матеріалів і технік. Методика була апробована на практиці, що свідчить про її ефективність і значущість для збереження національної культурної спадщини.

Узагальнені висновки, представлені в дисертації, чітко відповідають сформульованій меті та поставленим завданням дослідження. Вони послідовно підсумовують здобуті результати, демонструючи високий рівень опрацювання матеріалу та глибину наукового аналізу. Структура й зміст висновків засвідчують логічну завершеність дослідження та цілісність наукової концепції. Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Наукові результати, отримані в межах дисертаційного дослідження, були оприлюднені у 13 наукових публікаціях авторки. Серед них: 3 статті, опубліковані у фахових виданнях, включених до офіційного переліку наукових фахових видань України на момент публікації; 1 стаття, індексована у міжнародній наукометричній базі Web of Science; та 9 публікацій апробаційного характеру. Представлені праці відображають ключові етапи та результати дисертаційної роботи, демонструючи її цілісність і наукову послідовність. Усі публікації виконані з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Недоліки та зауваження опонента до дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, слід відзначити окремі зауваження та зазначити наступні дискусійні положення роботи, які вимагають уточнень:

1. Дисертаційна робота базується на широкому колі наукових і довідкових

джерел, проте з метою ще глибшого розкриття досліджуваної тематики доцільним було б доповнити аналіз залученням архівних документів із фондів місцевих архівів та музейних зібрань. Такі матеріали могли б стати цінним джерелом відомостей про діяльність іконописців, специфіку локальних художніх шкіл, а також особливості побутування та збереження сакральних творів у різні історичні періоди. Яку кількість натурних джерел використано у вашому дослідженні та яка кількість пам'яток іконопису Стародуб'я уведена до наукового обігу?

2. Ілюстративна частина роботи добре продумана й тісно пов'язана з основним текстом. Разом з тим, окремі візуальні матеріали могли б супроводжуватись більш розгорнутими підписами або короткими поясненнями, які б не лише ідентифікували об'єкти, а й містили стислі стилістичні та технічні характеристики (визначення розміру, основи, матеріалу, техніки виготовлення та оздоблення, а також місцезнаходження пам'яток). Такий підхід сприяв би глибшому розумінню поданого матеріалу та полегшив би читачеві орієнтацію в аналітичних аспектах дослідження.

3. Було б доречно місцями доповнити виклад короткими історико-культурними ремарками щодо впливу соціально-релігійного середовища на формування локальних художніх традицій. Це дозволило б розширити контекст інтерпретації окремих іконографічних рішень.

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують наукову новизну та практичне значення результатів та не впливатимуть на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу

Вважаю, що дисертаційна робота здобувачки наукового ступеня доктора філософії Антоненкової Наталії Олександрівни є ґрунтовним самостійним дослідженням, виконаним на високому академічному рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням,

сполучення теоретичних і практичних результатів якого розв'язує поставлене наукове завдання, що має суттєву вагомість галузі знань 02 «Культура і мистецтво». Теоретичні напрацювання й практичні результати, отримані в процесі дослідження, успішно вирішують актуальну проблему, що має важливе значення для розвитку українського мистецтвознавства, практики реставрації та збереження національної мистецької спадщини. Дисертація за своєю науковою новизною, практичною цінністю та рівнем виконання повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, викладеним у п. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувачка Антоненкова Наталія Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 «Культура і мистецтво», за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Офіційний опонент:

кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри техніки та реставрації творів
мистецтва Національної академії
образотворчого мистецтва і архітектури
(м. Київ)

Наталія РЕВЕНОК

« 5 » червня 2025 р.

Підпис _____
свідчую
Начальник відділу кадрів